

Ікалюк Л. М.,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ПОРІВНЯННЯ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті аналізується центр моноцентричного та поліцентричного функціонально-семантичних полів порівняння давньоанглійської мови на матеріалі пам'яток давньоанглійського періоду.

Ключові слова: давньоанглійська мова, порівняння, функціонально-семантичне поле, центр ФСП.

В статті анализируется центр моноцентрического и полицентрического функционально-семантических полей сравнения древнеанглийского языка на материале памятников древнеанглийского периода.

Ключевые слова: древнеанглийский язык, сравнение, функционально-семантическое поле, центр ФСП.

The article deals with the center of Old English monocentric and polycentric functional semantic fields of comparison focusing on Old English monuments.

Key words: Old English, comparison, functional semantic field, center of functional semantic field.

Зважаючи на те, що семантика – “весь зміст, інформація, які передаються мовою чи будь-якою її одиницею (словом, граматичною формою слова, словосполученням, реченням)” [7, с. 438], а “загальним постулатом функціональної лінгвістики є положення про те, що мова є інструментом, знаряддям, засобом, врешті-решт, механізмом для здійснення певних цілей і реалізації людиною певних намірів – як у сфері пізнання дійсності та її опису, так і в актах спілкування, соціальної інтеракції, взаємодії за допомогою мови” [5, с. 217], доцільно застосувати теорію поля при семантичному дослідженні порівняння в давньоанглійській (д. -а.) мові, а саме теорію функціонально-семантичного поля (ФСП). Відповідно, метою нашої статті є визначення центру моноцентричного та поліцентричного ФСП порівняння у д. -а. мові.

Матеріалом дослідження слугували різні за жанром пам'ятки д. -а. періоду (VII – XI ст.), обсягом у 115 586 слів, з яких методом суцільної вибірки було вилучено 816 порівняльних конструкцій з аналітичними та синтетичними показниками порівняльних відношень.

Функціонально-семантичне поле – “певним чином організована сукупність різнорівневих мовних одиниць і явищ мовлення, об'єднаних спільністю елементарного змісту як бази функціонально-семантичної категорії” [6, с. 652]. Моделювання ФСП відбувається із залученням мовних засобів різних рівнів, які виконують одну і ту саму функцію. Так, семан-

тична категорія компаративності в д. -а. мові виражається за допомогою порівняльних конструкцій, функціонально-семантичне поле яких моделюється за допомогою аналізу лексичних та граматичних засобів втілення суб’єкта, об’єкта, основи порівняння та показника порівняльних відношень [3, с. 132]. Результати дослідження [4] ще раз доводять правомірність існування функціонально-семантичного поля порівняння, оскільки йому притаманні властивості, які лежать в основі виділення ФСП, тобто “у всіх випадках основою для виділення ФСП є взаємодія граматичної категорії, форми, конструкції, граматичного чи лексико-граматичного класу слів з іншими одиницями (включаючи одиниці лексики та контексту) на базі спільності семантики – якщо є певний семантичний інваріант у значеннях мовних засобів, які відносяться до цього поля” [1, с. 44].

Функціонально-семантичне поле має власну структуру, яка є парадигматичною і включає центр та периферію. О. В. Бондарко розрізняє два типи ФСП: моноцентричні, з центром – граматичною категорією, і поліцентричні, що ґрунтуються на сукупності мовних засобів і не утворюють єдиної гомогенної системи форм [2, с. 61–62].

Результати нашого дослідження порівняльних конструкцій у тестах давньоанглійської мови дозволяють стверджувати, що функціонально-семантичне поле порівняння в д. -а. мові за своєю структурою є як моноцентричним, так і поліцентричним залежно від лексико-граматичних засобів, які використовуються для моделювання ФСП порівняння. Так, ФСП порівняння є моноцентричним, якщо показником порівняльних відношень у порівняльних конструкціях д. -а. мови виступає синтетичний маркер порівняння, а саме ступені порівняння прикметників та прислівників, наприклад:

- (1) *No ic on niht gefrægn*
 Not I of night heard
*under heofones hwealf **heardran** feohtan,*
 under heaven’s dome harder fights
*ne on egstreamum **earmran** mannon;*
 nor on water-stream of a more desolate man (Beowulf, 575)

Приклад (1) представляє моноцентричне функціонально-семантичне поле порівняння, центр якого виражений синтетичним показником порівняльних відношень, а саме вищим ступенем порівняння прикметників – *heardran* (тяжчий) та *earmran* (більш нещасний).

- (2) *hu afæstnod wæs feldhusa **mæst**,*
 how fastened was the tent the greatest
siððan he mid wuldre geweorðode
 so he with glory honoured
þeodenholde.
 the faithful (Exodus, 85)

У прикладі (2) центром моноцентричного ФСП є синтетичний показник порівняльної конструкції – найвищий ступінь порівняння прикметників *mæst* (найбільший).

Порівняльні конструкції з аналітичними показниками порівняльних відношень моделюють поліцентричні ФСП порівняння. Згідно з проведеним текстовим аналізом та словниковими статтями аналітичними показниками порівняльних відношень у д. -а. мові виступають такі функціональні маркери порівняння, як *swa* (*swa swa*), *gelic(e)* (*anlic, onlic, ungelic*), *swa... swa* (*swa... swa swa*), *swylc(e)*, *eac swa ilce* (*eac swa ylce*), *swa swa ... swylce*, *swa... swa... (swa swa... swa...)*, *swa ylce swa, swa... swylce... (swylce... swa...)*, *anlice swa, swylc... swylc....* Наприклад:

- (3) *Him byð swa þam treowe þe byð aplantod neah wætera rynum,*
Him is as a tree which is planted near of water flow
(Psalm 1: 3)

У прикладі (3) моделюється поліцентричне функціонально-семантичне поле за допомогою порівняльної конструкції з аналітичним показником порівняльних відношень *swa*, який і є центром цього поля.

- (4) *Soðfæste men, sunnan gelice,*
Truthful men sun alike
fægre gefrætewod in heora fæder rice
beautifully covered in their Father's kingdom
scinað in sceldbyrig.
shine in city of refuge (Christ and Satan, 306)

Приклад (4) представляє поліцентричне функціонально-семантичне поле порівняння, центр якого виражений аналітичним показником порівняльних відношень *gelice*.

- (5) *Swa swa we geogeara hyrdon þæt God dyde be urum fæderum,*
Just as we formerly fortified that God did with our parents
swa we geseoð nu þæt he deoð be uson þæs Godes byrig
so we provide now that he does with us on the God's dwelling
þe myclu wundru wyrcoð
that much wonder performs (Psalm 47: 9)

У прикладі (5) поліцентричне ФСП порівняння моделюється за допомогою порівняльної конструкції, яка вводить аналітичним показником порівняльних відношень *swa... swa...*, варіантом якого виступає *swaswa... swa...*

Отже, традиційно категорія порівняння описувалася у складі лексикограматичної парадигми прикметника і прислівника. Дослідження великого об'єму фактологічного матеріалу свідчить про те, що для вираження

загального значення компаративності існують засоби різних рівнів, які групуються за принципом польової структури, конструюючи функціонально-семантичне поле порівняння, яке може бути як моноцентричним, так і поліцентричним, зважаючи на показник порівняльних відношень.

У досліджуваних текстах д. -а. мови кількість порівняльних конструкцій з аналітичними показниками порівняльних відношень становить 437 на відміну від кількості порівняльних конструкцій з синтетичними показниками порівняльних відношень, яка є меншою і складає 379. Це означає, що функціонально-семантичне поле порівняння у давньоанглійській мові за своєю структурою є частіше поліцентричним, що зумовлено використанням порівняльної конструкції як засобу моделювання функціонально-семантичного поля порівняння в д. -а. мові, адже порівняльна конструкція – це мовна структура, яка реалізує пізнавальний компаративний акт через словесне оформлення порівняльної семантики за допомогою суб'єкта порівняння, об'єкта порівняння, основи порівняння та показника порівняльних відношень.

Література:

1. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии : [монография] / Александр Владимирович Бондарко. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 207 с. – Предм. указ., указ. имен : С. 201–206.
2. Бондарко А. В. Функциональная грамматика : [монография] / Александр Владимирович Бондарко. – Л. : Наука. – 1984. – 133 с. – Библиогр. : С. 125–131.
3. Ікалюк Л. М. Лексико-семантична сполучуваність компонентів порівняльних конструкцій у текстах давньоанглійської мови / Л. М. Ікалюк // Гуманітарний вісник. Серія : Іноземні філологія : Всеукр. зб. наук. пр. [Текст] – Число 13. – Черкаси : ЧДТУ, 2009. – С. 131–135.
4. Ікалюк Л. М. Порівняльні конструкції в текстах давньоанглійської мови : структурний і функціонально-семантичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 04 "Германські мови" / Л. М. Ікалюк. – К., 2010. – 20 с.
5. Кожина М. Н. О функциональных семантико-стилистических категориях текста / М. Н. Кожина // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – 1987. – № 2. – С. 35–41.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. Степанов Ю. С. Семантика / Ю. С. Степанов // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2000. – С. 438–440.